ӘЛ-ФАРАБИ атындағы
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

XX ҒАСЫР БАС КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚ РОМАНДАРЫНДАҒЫ ТӘУЕЛСІЗДІК ИДЕЯСЫ

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ХХ ҒАСЫР БАС КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚ РОМАНДАРЫНДАҒЫ ТӘУЕЛСІЗДІК ИДЕЯСЫ

Алматы
«Қазақ университеті»
2012

УДК
ББК
Ж

Басылымға филология, әдебиеттану және әлем тілдері факультетінің Ғылыми кеңесі мен РБК шешімімен ұсынылған

ГФ1958 «XX-XXI ғасыр басындағы қазақ романындағы тәуелсіздік идеясы және тұлғаның зияткерлік-инновациялық әлеуеті» ғылыми жоба бойынша дайындалған монография

Пікір жазғандар:

филология ғылымдарының докторы, профессор ***Т.С. Тебегенов***
филология ғылымдарының докторы, профессор ***С. Ержанова***
филология ғылымдарының докторы, профессор ***З. Сейітжанов***

Ж **XX ғасыр** бас кезіндегі қазақ романдарындағы тәуелсіздік идеясы / Ө. Әбдиманұлы, А.Б. Темірболат, Ш.А. Шортанбаев, Е. Сұлтан. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 165 б.
ISBN

Бұл ұжымдық монографияда XX ғасыр басындағы қазақ романының даму тенденциясы қарастырылады. Авторлар осы кезең әдебиетіндегі тәуелсіздік идеясының туының алғышарттары мен тұлғаның зияткерлік-жаңартпалы әлеуетін көркем бейнелеудің, әдістері мен тәсілдерін ашуды мақсат тұтқан. Еңбекте XX ғасыр басындағы шығармашылық тұлғалардың идеялық-тақырыптық, жанрлық-көркемдік ізденістеріне ерекше көңіл бөлінген.

Монографиялық зерттеу филология факультеттерінің оқытушылары мен докторанттарына, магистранттары мен студенттеріне, жалпы әдебиет сүйер қауымға арналған.

УДК
ББК

© Әбдиманұлы Ө., Темірболат А.Б., Шортанбаев Ш.А.,
Сұлтан Е., 2013
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2013

ISBN

КІРІСПЕ

Кешегі әлемнің алтыдан бір бөлігін алып жатқан кеңестік империя құлап, қазақ елі тәуелсіздіктің көк байрағын көтеріп, егемендікке қол жеткізгелі бергі қоғамдық-саяси өзгерістер жас мемлекетіміздің демократиялық жолмен дамуына негіз қалады. Соның нәтижесінде ұзақ жылдар тежеудің тегеурінін көріп келген ұлттық ой-сана тың серпінге ие болып, өткенді жаңаша көзқараспен байыптауға бет бұрған халқымыз уақыт-мезгілдің құдірет күшімен өшіріліп кеткен «ақтаңдақ» беттерді оянған сананың «үлкейткіш шынысымен» оқи бастады.

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың бас кезіндегі ұлы оқиғалардың тарихи шындығы енді-енді ашылып, оларды ұлттық сана, халықтық мүдде, тәуелсіздік ой тұрғысынан зейінді зерделеу мүмкіндігі туды.

Сондықтан да, әдебиеттегі тәуелсіздік идеяның көркемдік танымын терең тануүшін біздер «XX ғасыр басындағы қазақ романдарындағы тәуелсіздік идеясы және тұлғаның зияткерлік-инновациялық әлеуеті» атты тақырыпта ғылыми зерттеу жұмысын жүргізген болатынбыз. Соның алғашқы нәтижесі осы еңбек болып табылады. Бұл заман талабына сай туындап отырған, тәуелсіз ел мүддесінің басты тақырыбы болып табылатын барынша келелі де өзекті мәселені ашуға бағытталған еңбек. Өйткені тәуелсіздік идеясы – халықтың, өзінің елдік санасының өсуімен өмірге келетін, ұлттық өмір сүру факторлары арқылы айқындалатын, тарихи тәжірибесі мен таным-талғамына қатысты жаңғырып-жаңаланып отыратын, халықтың тарихи талап-тілектерінің, әлеуметтік мұрат-мүдделерінің жалпы мәнін жинақтаған тарихи категория. Оның ұлттың рухани болмысының арналы саласы әдебиетте көрініс табуы – аса бір ыждағаттылықпен зерттеу қажет ететін бағыттың бірі. Өйткені, кез келген халықтың ежелгі дәуірлерден бергі рухани болмысын саралайтын нақты көрсеткіші – Сөз өнері. Ұлттық рух пен тәуелсіздік идеясының берік бірлігі әдеби туындының өзегінен өріс табады. Соның танудың нақты бір айғағы осы кітап болмақ.

Қазақ әдебиеті тарихының ежелгі замандарынан Егемендік алған тұсымызға дейінгі дәуірлерінде тәуелсіздік идеясы белгілі бір кезеңдік тұстарда түрлі реңкпен белгі беріп отырды. Біздің

МАЗМҰНЫ

Әбдиманұлы Ө., Темірболат А.Б.
Кіріспе..

Әбдиманұлы Ө.
1-тарау. ХХ ғасыр бас кезіндегі тарихи-әлеуметтік жағдай және әдебиетте тәуелсіздік идеясының негізгі ұстанымға айналуының алғы шарттары ....

Әбдиманұлы Ө.
2-тарау. ХХ ғасыр басындағы қазақ әдебиетінде тәуелсіздік идеясын бейнелеудегі көркемдік ізденістер..........

Әбдиманұлы Ө., Сұлтан Е.
3-тарау ХХ ғасыр басында қазақ романдарындағы тәуелсіздікке ұмтылған күрескер тұлғалар бейнесінің сомдалуы..

Әбдиманұлы Ө., Шортанбаев Ш.А.
4-тарау. Қазақ романдарындағы тұлға әлеуеті болмысын қалыптастырудағы дәстүр мен жаңашылдық.........

Әдебиеттер...

Темірболат А.Б.
5-тарау. Тенденции развития казахского романа начала ХХ века..

Әбдиманұлы Ө., Темірболат А.Б.
Қорытынды...

.. 3
.. 11
.. 56
.. 81
.. 119
.. 140
.. 144
.. 160

Ғылыми басылым

XX ҒАСЫР БАС КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚ РОМАНДАРЫНДАҒЫ ТӘУЕЛСІЗДІК ИДЕЯСЫ

Шығарушы редакторы *Шаргул Биекеева*
Компьютерде беттеген *Тұраш Сапарова*
Мұқабасын көркемдеген *Ринат Скаков*

ИБ № 6438

Басуға 30.041.2015 жылы қол қойылды. Пішімі 60х84 1/16. Көлемі 10,312 б.т.
Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс № 1604. Таралымы 200 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Қазақ университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспаханасында басылды